

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>REDACȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alexandru Ni- colescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină». Balázssfalva.</p>
--	--	---

Vacanța studenților dela teologiile noastre.

In luna Iunie a fiecărui an se sistează cursurile și pentru studenții noștri dela teologii. Ușile seminarelor noastre modeste se închid; iar locuitorii lor — ca albine harnice — încărcați cu mierea dulce și curată, care au adunat-o cu mare râvnă din lecțiile profesorilor, din sfaturile și exortațiile superiorilor, din pildele frumoase de prietinie și frăție sinceră, de iubire, bună-cuviință, prevenire, de diligență, paciință, punctualitate, de abnegație, jertfire de sine și idealism curat, virtuți, cari le-au experiat unii în viața celorlalți, și mai ales îmbogățiți cu tezaurii spirituali, ce i-au câștigat din harurile Domnului ajunse în inimile lor pe diferite căi de ale perfecțiunii morale, — se depărtează pe la zeci și sute case părintești și în tot atâtea sătulețe românești ca ucenici conștienți de apostolie sfântă.

Vacanța studenților de teologie e prețioasă și vrednică de remarcat atât pentru ei, cât și pentru societatea, în care petrec și lucrează, fiindcă din seminare duc cu sine energii, puteri și capitale nebănuite, cari, valorându-se bine, pot produce bogate foloase atât pentru sufletul lor, cât și pentru ceice îi văd, umblând și lucrând, ori îi aud vorbind și învățând.

Studentul dela teologie, dacă e conștiu de ce e și mai ales de ce are să fie, ori unde merge, aruncă sămânța curată a învățăturilor câștigate, aprinzând focul dragostii către Dumnezeu, înnoind și îmbunătățind moravurile. Sufletul lui viu chiamă la viață, propovăduind pacea și dând povețe înțelepte și sfinte. Mergând în mijlocul poporului cu suflet deschis și plin de iubire, îi duce, mai ales în zilele acestea de urgie, lumină, bucurii

și mângăeri. Fiind nobil și însuflețit pentru virtute ori unde și cu oricine, chiar și cu cei răi, muncește în chip real în folosul și pentru ridicarea bisericii vii a Domnului Nostru Isus Hristos. Arătându-se mai puternic în fapte și cuvinte virtuozose decât poporul de rând și inteligența laică, aruncă în brazde adânci simburii devotamentului către Dumnezeu și religione și deșteaptă în inimi o vie interesare pentru adevărata cale a fericirii vremelnice și veșnice. Intreagă purtarea lui externă este manifestarea unui suflet bun, care se nizește a colabora cu Dumnezeu la ridicarea vieților prăbușite, la armonizarea sufletelor deformatate.

Studentul dela teologie, care părăsește seminarul ca pe o grădină rațional lucrată, bogată în flori și fructe și nu ca o „închisoare tristă“, în care crede, că a suferit numai, cum se întâmplă cu cel fără vocațiune, mergând în lume, nu trândăvește, nici nu-și petrece timpul cu lucruri, cari îi dejosesc sufletul și-i istovesc trupul, ci se nizește a cunoaște morburile și suferințele societății și după împrejurări și puțință, conlucrează și el pentru sanarea acelora. Modest și discret, fără aroganță și impertinență, caută societatea, pe care nu o urește ca un misantrop, nici nu o încunjură ca un om conștiu de stângăciile lui, ci o iubește și-i dorește binele. Cu bunăcuviință roagă pe păstorul sufletesc, să-i deie voie, ca să cânte, ori să lectureze în biserică, ori să țină cuvântări sacre, ori să adune poporul Dumineca sara în biserică, ca să-i citească cu sentiment rugăciuni și din Scriptură, ca întreg satul, ca o familie bună, să aibă prilej a se ruga mai bine, mai cu râvnă, cu mai multă încredere și umilință. Ori cere îngăduință dela preot, să poată face propagandă pentru înființarea unui cor, ori a vre-unei reuniuni culturale, ori de pietate între bărbați, femei ori tineri; ori să învețe scris-cetitul pe analfabeți, ori să țină prelegeri populare din literatură, din economia națională, ori din diferiții rami ai culturii rașionale a pământului, ori pentru restituirea în drepturile sale a portului național, ce s'ar putea încercă cu succes ales acum, când cei mai buni și cele mai bune ai poporului german și maghiar lucrează împotriva luxului și pentru întoarcerea la portul național, simplu, frumos și ieftin. Avizul dorit îl primește cu mulțămită, apoi își face chestie de nobilă ambiție a înfăptui fără sgomot lucrul, pentru care s'a angajat. Pentru eventualul aviz negativ nu murmură și nu-și permite critică supărătoare la adresa preotului; în internul sufletului său își înneacă amărăciunea și lu-

crează, pentru ca idealele luminoase și boldurile puternice ale creștinismului să-și facă drum cel puțin la inimile membrilor familiei, consăngenilor și prietinelor lui.

Fiecare student de teologie, considerând condițiunile externe, între cari a fost crescut în seminar, ar putea face un bine mare satului său, în vacanță. Dar nu se întâmplă așa pe deaîntregul, fiindcă unora le lipsește spre aceasta condițiunea internă indispensabilă: convingerile de granit religios-morale, sufletul pătruns de spiritul lui Hristos, fără de cari nu se poate închipui un avânt serios spre bine și o încolțire a binelui în inima aceluia, căruia te nizești, să-l faci. Așa se explică, că unii în poziții înalte, ori cu știință vastă, dar lipsiți de căldură și intimitate sufletească, nu pot atrage spre Dumnezeu, cum vârfulurile munților înalți nu pot da semne de nici o viață. Se întâmplă adesea și în viața seminarelor teologice, că aplicarea mijloacelor bogate pentru întemeierea împărăției lui Dumnezeu în sufletele studenților nu succede cu fiecare, fiindcă nu fiecare aude glasul de chemare a lui Dumnezeu și nici nu se nizește să-l audă; apoi: „Pe un spine poți să-l răsădești și în raiu, și hrană miere și nectar să-i dai: El tot ghimpos va fi și-apururi spine și amare boabe dând, dar nu smochine”. Vacanța unui atare cleric nu va fi nicidecum ca o vară plină de belșug, ci sterilă, arsă de duritatea simțemintelor lui josnice. Spre mângăerea celor buni însă servește faptul, că astfel de caricaturi ale harului dumnezeesc ies foarte puține din seminarele noastre.

Vacanța unui student de teologie e prețioasă și pentru el, fiindcă timpul petrecut afară de seminar e un bun măsurător al progreselor adevărate, ce le-a realizat între zidurile institutului, e o probă, care arată, dacă lăsat singur perseverează în virtute, ori că cecece a manifestat înaintea superiorilor și a colegilor a fost ceva foarte labil, ori o simplă poleitură, care cade, ori un fals, care se demască îndată ce ajunge între împrejurări și condițiuni nefavorabile. În ferii, când ispitele sunt mai multe și mai puternice, când ocaziunile la păcat sunt mai dese, iar omul mai distras și mai greoiu pentru căldurile de vară, un student dela teologie numai așa va rămâne statornic în virtute, dacă aceasta floare o va îngriji și nutri și afară, ori unde și în orice împrejurare, cu mijloacele recunoscute de eficace în seminar: cu rugăciunea, meditațiunea, lectura pie, examenul zilnic de conștiință, mărturisirea și cuminecarea deasă, cu refuglul sub scutul P. C. Vergure, și dacă va avea despre lume concepția

cea evanghelică, iar în aceasta nu va cunoaște târgueli. Mergând în societate nu se va rușina de Domnul, nu se va acomoda principiilor ei, ci, modest și serios, se va nizuî a se cultiva, a se înțelepți și a învăța cum și a propovădui în toate pe Hristos, observând cu rigoare legile dumnezeiești și bisericești și atunci, când întâmplător s'ar încercă cineva, fie acela și preot, ca să-l abată prin documentări ridicole și prin persiflări și bagatelizări răutăcioase, regulându-i și armonizându-i vieța frica Domnului și nu părerile greșite ale celor, cari doresc, să depășască cel bun, pentrucă îl văd bucuros în societatea lor, ori vreau să aibă material de judecat și osândit golul, care ar trebui umplut cu cel mai solid și mai ales caracter de teolog. Despre un astfel de student-teolog zice chiar și cel rău: din acesta va fi chiar preot; iar despre un ușuratic, nepăsător, trivial, trândav, risipitor va zice: vai de ea popie, dacă și acesta se face preot!

Când atâția dintre foștii colegi de gimnasiu ai stud.-teologi luptă, expunându-și sănătatea și vieța pe fronturile războiului, nu mă îndoiesc, că și aceștia vor luptă după front, nizuindu-se a învinge răul atât în ei, cât și în alții și colaborând cu cei chemați în locul prim, la pregătirea unei plăcute și sănătoase atmosfere pentru cei ce se vor întoarce din foc, ce e de o capitală însemnătate. Arăta-vor ei în sutele de familii și de sate, unde petrec acum, că harul lui Dumnezeu, care este întru ei, nu e zădarnic și că ei, cari cunosc muzica religiei, știu și vreau să producă adevărate simfonii pentru sufletele zdrobite și rănite ale oamenilor.

SENIOR.

Pe povârniș.

— Câteva reflexii de actualitate. —

Oamenii gânditori desigur nu se îndestulesc cu cercetarea războiului actual numai din punctul de vedere al pagubelor ce le aduce în vieți și valori, ori din acela al eventualelor foloase materiale și morale ce vor urmă din el. În cercetarea cauzelor mai îndepărtate ale groaznicei încăerări ies la iveală și alte chestii de interes general. În cursul acestor cercetări, unii „învățați“ — a căror profesie e să atace credința cu orice prilej —, constată cu gestul unor noi profeți, că religia, credința în Dumnezeu și în supranatural, a dat faliment, căci n'a putut face mai buni pe oameni, mai iubitori de semenii lor, mai altruști. O spun aceasta ca o dovadă a afirmației lor

vechi, că adecă legea creștină nu poate fi socotită de un factor civilizator.

Dar nu credința e vinovată în acest egoism, ci chiar necredința vărsată pe toate căile în sufletele oamenilor, civilizația modernă, desvoltată în *spirit ateist*.

*

E fapt netăgăduit, că spiritul omenesc a făcut în timpurile din urmă progrese uimitoare. Activitatea neîntreruptă, mânăta de dorul neastâmpărat de a ajunge tot mai sus spre lumină, spre cunoașterea tot mai limpede a tainelor naturii a rodit foarte frumos. Tehnica modernă se poate lăuda cu invenții minunate, cari au schimbat pe deplin traiul oamenilor și în câteva decenii au înnoit toată suprafața pământului. Trenurile, electricitatea, cu aplicările ei deosebite, corăbiile, telegraful, telefonul, submarinele, aeroplanelle și mașinile de toate soiurile, de cari e plină lumea, — au adus ușurări și comodități nespuse de mari în relațiile reciproce ale oamenilor. Dar aceste invenții mari, cari au dat progresului general al omenirii un avânt până acum neînchipuit, sunt ca și pietrele aruncate sus, foarte sus, peste celelalte lucruri, cari trebuie să cadă însă și ele, și încă în proporția înălțimii. Astfel și aceste invenții au adus în lume și rele însemnate.

Oameni competenți în materie au supus civilizația modernă unei critici drepte și aspre, și rezultatul cercetărilor acestora este destul de cunoscut. Așa bunăoară este îndeoște cunoscut faptul, că prin nouile invenții s'a ușurat foarte mult soarta *unora*, s'a adus belșug, comoditate, bine și fericire pentru *unii*, dar numai pentru unii, căci masa covârșitor *mai mare* a populației n'a căpătat nici un bine, n'a progresat, ci dimpotrivă a ajuns la stare mai rea. Multele mașini de pildă, cari constitue mărirea și lauda minții omenești născocitoare, au luat pânea din mâinile miilor de muncitori de până atunci, și i-au făcut iobagi, sclavi în sensul strict al cuvântului, sclavii capitalelor mari și ai mașinelor. Fiind ei adecă siliți să-și angajeze energia pentru mașini și exclusă fiind astfel emulația nobilă și cinstită, ei nu cunosc și nu pot cunoaște binefacerile unei civilizații, pentru ei apăsătoare, care îi face mașini vii, osândiți a confecționa mașinalicește adeseori vieța întreagă aceleși părți de lucruri în fabrici. A înaintat omenimea în cultură, dar înaintează numai mica minoritate a

intelectualilor, iar mulțimea rămâne tot așa, dacă nu mai înapoiată prin noua mizerie și iobăgie.

Între astfel de împrejurări, simțite de toți, dar mai vârtos de cei apăsați, se află mulți oameni fără suflet și conștiință, cari mai întărită și ațâță mereu neîndestulirea, și altfel foarte mare, adunând în suflète ură față de cei tari și ucigând încrederea și respectul față de orice autoritate. În felul acesta se poartă prin adunări, foi, scrieri ș. a. o campanie bineechipată pentru de a ținea la suprafață revolta contra oricărei autorități și astfel și în contra credinței în Dumnezeu. Și asta se face cu gândul mărturisit, că scoasă odată aceasta credință, locul ei și al tuturor ideilor nobile de până atunci, să-l ia „sfântul egoism“, care calcă în picioare tot ce nu servește binele „eului“ propriu. Numai cât în chipul acesta civilizația modernă omoară respectul autorității și altruismul!

Un mijloc puternic al progresului a fost și este tiparul, leagănul atâtor avânturi nobile, dar în aceeași vreme și al atâtor rele. Ideile, principiile, experiențele cutărui bărbat de știință, răspândite fiind cu ușurință prin tipar, au ajuns la cunoștința altor învățați; au căpătat îndemn unui dela altul, s'au cores, și-au confrontat experiențele, promovând astfel nespuse de mult cunoașterea adevărului. Progresul științelor este de-a dreptul de admirat. Cercetarea sîrguincioasă a lucrurilor are rezultate până acum cu adevărat neînchipuite. Răul e numai, că aceste rezultate atât de frumoase, au vărsat în unii cercetători încredere prea oarbă în puterile minții și ale experiențelor omenești. Sunt anume mulți, prea mulți, cari în avântul lor spre lumină și soare, lapadă pe Dumnezeu și orice credință pozitivă. Uită oamenii, că există și lucruri, cari sunt mai pesus de orice experiență omenească și că este o graniță a cunoștințelor omenești. Oricât de luminată să fie vre-o minte, este totuș un loc, un hotar, unde se aude limpede și deslușit: „ignorabimus“. Orică cercetare îndrăznează peste acest hotar este egală cu o greșală uriașă, rezultatul căreia poate e primit și trâmbițat în lume de cei superficiali în cultură și de vrășmașii profesionali ai credinței, dar mai curând ori mai târziu aceste trebuie să cadă, și cad într'adevăr pentru a face loc altor „teorii“, nu mai puțin străine și îndepărtate de domeniul adevărurilor sigure.

Există adevăruri fixate de știință, mai înainte necrezute și ținute de absurde (ca rotunzimea pământului, atracțiunea

universală ș. a.), dar pe cari azi om serios nu le poate trage la îndoială. Sunt însă și lucruri (*ca origina materiei, a lumii, a vieții ș. a.*), despre cari știința singură, fără ajutorul credinței nu va fi în stare nicicând să spună cuvântul din urmă și absolut sigur, pentru că trec peste puterile ei. E prea îndrăzneț și pretențios deci a zice: „*ad veritatem per scientiam*“. La o parte a adevărilor tainice ale lumii poate ajunge știința, dar *niciodată* nu la *întregul complex* al adevărilor sigure.

Cultura, progresul, știința e însușirea frumoasă a minții omenești, e lucru mareț și nobil. Dar e lucru foarte dureros că și această știință a ajuns, prin mâinile unor oameni, *pe povârniș*. Incezuți în puterile proprii mai mult decât e cuminte, și așezând mintea omenească, atât de ușor supusă greșelilor de tot soiul, mai pe sus de toate, ca regulă infalibilă și singur adevărată în toate chestiile: mulți oameni declară credința peste tot, ba chiar pe Dumnezeu, ca vrămaș neîmpăcat al civilizației omenești. Sub masca *acestei* civilizații, se fac apoi încercări pentru a scoate din inimile tuturor oamenilor credința în tot ce nu e pământesc și materie. Declară de proști și necivilizați pe toți, cari au cutezanța de a nu primi de bani buni chiar și afirmările riscate, nedovedite, suspecte, ori chiar și numai teoriile și presupunerile lor. Numai aceea e știință adevărată, după aceștia, care e fără credință și fără de Dumnezeu; orice merite științifice să aibă cineva, dacă mai are credință, îl batjocoresc și îl fac nebun. „Gândirea liberată din lanțurile robiei“ este numai aceea a necredinței și a ateismului; „școală liberă“, „presă liberă“ sunt iarăș numai acelea, cari luptă împotriva oricărei credințe pozitive și cari deduc concluzii materialiste din toate cercetările lor.

Nebunii aceștia nu observă însă, că a se lăpădă de Dumnezeu nu înseamnă de loc a deveni „liber“, ci dimpotrivă a se înjugă la o tirănie oarbă. Scoțând de pretutindenea chiar și ideea lui Dumnezeu, schimbă numai stăpânul. În locul lui Dumnezeu cel perfect, drept, atotștiutor, se supun omului neputincios, mărginit în facultățile sale intelectuale. Ca regulă a adevărului pun în loc de Adevărul veșnic, mintea omenească, supusă greșelilor și înșelăciunii, prea adeseori chiar reavoinței și îngâmfării prostești.

Scopul civilizațiilor moderni o spune, între alții mulți, foarte limpede Nietzsche, când zice: „Vrem să răsturnăm și să rădem de toată credința în cer, în cele sfinte, în răsplată, în

Mântuitor, și vrem să legăm toate de pământ, și valoarea acestuia să o punem peste toate... Toată ordinea și legea, scopul, consecințele, binele și răul sunt vrășmașii noștri.¹⁾ Această știință e popularizată astăzi cu glas mare în toate țările și cu toate mijloacele reclamei și chiar a terorizării. Ea e propusă în școli (falșificându-se știința adevărată), e propovăduită prin felurite publicații de popularizare, așa încât e infiltrat de ea sufletul tuturor cărturarilor, mai vartos însă a semidoctilor, cari dau pe civilizații, pe culții cu vederi largi și înaintate. Incet-încet străbate în masele mulțimii și le „luminează“.

Acesta e povârnișul științei și al civilizației moderne. Vai însă de societatea fără credință și fără Dumnezeu! Când se eliberează patimile ascunse de veacuri, când răsbunarea descătușată de orice respect mai înalt se descarcă cu furie elementară: vai de acea societate! Deci nu înălțimea mare a științelor, a civilizației de azi, ci acest povârniș al ei e primejdios și îngrozitor! Povârnișul acesta aduce de-adreptul, cu siguranță și îngrabă, la principii ca celea ale lui Pruddhon: „Cea dintâiu datorință a omului civilizat și liber, este aceea de a rupe din suflet și conștiință ideii lui Dumnezeu; pentru că dacă Dumnezeu într'adevăr există, e din firea sa vrășmașul nostru și noi nu atârnăm de autoritatea lui, ... căci Dumnezeu este prostie, lașitate, lingușire și minciună; Dumnezeu este tirănie, mizerie, foamete. Până când omul își pleacă genunchii înaintea altarului, va fi sclavul regilor și al preoților; până când va primi jurământul altui om în numele lui Dumnezeu, societatea va fi zidită pe pământ strâmb, dragostea și pacea vor fi exilate dintre muritori“.²⁾ Acest povârniș duce la biruința ideilor ca aceste: „Nu cruța nici pe cel mai apropiat de aproape al tău: omul e ceva asupra căruia trebuie să ne ridicăm. Dacă poți răpi un drept, nu așteptă să ți-l dea cineva“.³⁾ „Nu fură, nu omori — aceste cuvinte erau odinioară sfinte; dar oare nu eră omorît prin ele însuș adevărul?“⁴⁾

Civilizația modernă, necredincioasă, a vărsat în suflete egoismul cel mai cumplit prin slăbirea ori scoaterea simțului religios din suflete. De acum în astfel de suflete civilizate — durere, experiem zilnic —, putrezește orice simțământ nobil,

¹⁾ „Also sprach Zarathustra“ (trad. ung. Wildner Ö. Budapest) p. 267.

²⁾ Citat după L. Karsch, Rationalismus, materialismus. Oradea-mare, p. 83—4.

³⁾ Nietzsche, o. c. p. 269. ⁴⁾ Ibidem, p. 273.

înalt, altruist, căci oriunde înfloresc egoismul, acestea n'au loc și nu se pot dezvoltă. Civilizația, care a născut aceste și multe asemenea idei a ajuns într'adevăr, în mod spontan și inevitabil, — pe povârniș!

*

Creștinismul este per excellentiam credința iubirii. Nici o altă credință n'are porunci mai limpezi de iubirea curată a altora, nici n'are mijloace mai eficace pentru a dezvoltă și în-tări dragostea față de ceilalți oameni, cași complexul învățaturilor creștinismului, care pe toți oamenii îi socotește de frați, răscumpărați cu prețul mare al aceluiaș sânge al Domnului Hristos.

Dacă toate popoarele și conducătorii lor ar avea credința aceasta tare, neslăbită de ateism ori îndoială, dacă ar fi însuflețiți și calăuziți de aceste principii de iubire împrumutată, — chiar și războiul actual s'ar fi putut preveni pe cale pașnică. Dar fiindcă multe lucruri pot fi scoase cu sila din oameni și la multe sunt aplicați a se supune oamenii, numai iubirea nu poate fi *simțită* din silă niciodată, civilizația modernă, omorând altruismul din suflete, atăcând și clătînând credința în sufletele celor slabi de înger și în a unora chiar nimicindu-o, în locul ei nu poate pune decât iubirea de sine și cea a aurului. Aceasta însă depărtează din cale orice piedecă, chiar și prin pustiirea deplină a vieților și a valorilor. În urma povârnișului civilizației noastre chiar și înțelegerea dintre singuratici e îngreunată prin delăturarea bazei solide, a credinței, — dar apoi cum va fi înțelegere între popoare, între țări, când e vorbă de interese vitale, de ecvilbru, de dorință de stăpânire sau de libera dezvoltare pe toate terenele!?

Necredința și superficialitatea n'au drept să rostească judecată asupra credinței, că aceasta nu mai are influință asupra oamenilor și deci nu mai are drept de existență. Civilizația modernă, lipsită de credință pozitivă și de altruism, ea a nimic înțelegerea între singuratici și popoare, ea a favorizat și a dezvoltat stăpânirea egoismului, care în mod automatic are atari rezultate, și va avea încă și mai îngrozitoare, dacă cei chemați nu vor înțelege, că fără Dumnezeu, fără credință, nu există lucru bun statornic, și dacă civilizația necredincioasă nu se va opri pe povârnișul, pe care a pornit cu atâta repeziciune.

GHEORGHE M. PTEANCU.

O carte pentru preoți.*)

Mulți nu vor fi știind încă, ce schimbări s'au întâmplat la facultatea de teologie a universității din Budapesta. Ce spirit nou, ce oameni învățați, literați; cu adevărat profesori universitari la înălțimea timpului! Intre aceștia este și pâr. Dr. *Acațiu Mihályfi*, succesorul pâr. Klingër, de fericită pomenire. Cu demne pregătiri și după o îndelungată activitate publică, urcând catedra, pâr. Dr. Mihályfi curând a adus studiul său, teologia pastorală, la o nouă strălucire, întâiu în prelegerile sale scrise de elevi, apoi în opurile tipărite, din cari avem acum înaintea noastră dejă al II-lea volum.

E *liturgică*. Autorul folosește însă un titlu mai expresiv, cum a făcut-o și la volumul I, apărut acum 4 ani.¹⁾ O liturgică catolică cum se cade. Cuprinde întreg materialul privitor la acest obiect, în expunere clară, în elaborare strict științifică, dar nu afectătoare, ci în formă plăcută, curgătoare. Partea primă a lucrării e liturgică generală. La acest loc vin: dreptul liturgic și izvoarele aceluia; textul, limba, cantul liturgic; timpurile, locurile, veșmintele, vasele și alte obiecte sacre. Partea a doua e liturgică specială, tratând despre serviciile divine extraliturghice, s. liturghie, și celelalte manifestări ale cultului divin public. În ambele părți autorul are în vedere atât ritul latin, cât și pe cel grecesc. Un lucru, care încă este o notă frumoasă a lucrării, deși altfel e natural așa ceva la un profesor care are ascultători de ambele rituri. Însă de regulă autorii latini, întrucât nu se ocupă expres de acesta, ritul grecesc îl tratează cam numai de mântuială. Pâr. Mihályfi își ține de nobilă datorință a exhausta tema pe cât se poate în toate locurile, deci și la chestiile singuratice ale ritului nostru. Această constatare a noastră nu o infirmă nici chiar faptul, că între măsura, în care se tratează aceeași materie a diferitelor rituri se observă o vădită disproporție. D. ex. la tratarea sf. liturghii, partea privitoare la liturghia latină e de 10 ori mai mare decât partea liturghiei orientale. Pentruce? pentrucă nici un profesor din lume nu poate da mai mult, decât are respectiva biserică.

*) Dr. Mihályfi Ákos, *A nyilvános istentisztelet* (Cultul divin public) Budapest 1916. 662 pp. octav mare. Prețul 10 coroane.

¹⁾ Volumul I. poartă titlul: *Az Igehirdetés*, și are 3 cărți: 1. az ige hirdetés a szószéken (Omiletica), 2. az ige hirdetés az iskolában (Catehética), 3. az ige hirdetés az életben (Odegetica). 466 pp.; costă 6 cor.

Noi privitor la liturghie n'avem nimic, decât ce se cuprinde în liturghier, iar acesta e tare necomplet. La latini poți vorbi de regulă precise în toate acțiunile sf. liturghii; de mise votive, funebreale, cetite, cântate, ș. a. m. d., fiind totul cuprins în regulă, până la cea mai mică mișcare: la noi biserica are încă foarte mult de făcut pe acest teren, ca să avem stări mai bine fixate. Vedem d. ex., cum autorii „*Tipicului dela Blaj*“, cari s'au pus pe lucru chiar pentru „a contribui la o cât mai extinsă uniformitate și regularitate în împlinirea serviciilor liturgice“ (prefața lor), sunt siliți în cele mai multe locuri a reproduce numai diferitele uzuri și a tăcea în privința chestiei: cum ar fi de făcut uniform și regulat? Aceasta o știe și păr. Mihályfi și, înainte de a începe tratarea singuraticelor liturghii, permite observarea: „la orientali rubricile nu au putere așa obligatoare, ca în biserica latină; din care cauză în liturghiile orientale uzurile locale cu mult mai ușor au putut deveni datini de drept, ca la latini, și așa în liturghii după ținuturi se pot afla diversități foarte mari“ (p. 579). Foarte adevărat, ce privește diversitatea din chestie; nu putem consimți însă cu o indulgență așa mare, care lasă din obligativitatea rubricii, pentru a scuză diversitatea practicei; durere, lucrul stă invers: *nu avem* rubrici stabilite unison, suntem „sine regula“, de aci diversitățile. Dar rubricile, întrucât sunt, au aceeași tărie, ca și în biserica latină.

Numai când chestiile noastre liturgice și pastorale, se privesc de un latin sau cu ochii unui latin, atunci vezi câte ne lipsesc, cât ar fi de făcut. Aici e d. p. chestia *postului*. Regula veche: xero- și mono-fagia; practica de azi, după care în forma aceasta nici poporul nu le mai ține, și în altă formă abia! (privitor la aceasta ocazional voiu publică un studiu, în care voiu cuprinde tot, ce am aflat în aceasta privință la popor); multele și multiformele dispenzații și transgresiuni: toate acestea motivează modesta observare a păr. Mihályfi, că ar fi timpul, să se reguleze și la cei de rital grecesc disciplina postului, care în rigoarea veche, între împrejurările de traiu azi schimbate, abia se mai poate ține (p. 175). Sau chestia *orelor canonice*: suntem obligați la recitarea lor? în ce măsură? nu? Păr. Mihályfi e de părerea, că de obligativitate strict juridică, cum țin Nilles și Papp—Szilágyi, nu se poate vorbi. Apoi adaugă: „unde afacerile liturgice ale bisericii orientale se aranjează pe cale sinodală, se declară și obligativitatea orelor ca-

nonice, cum s'a făcut d. ex. în sinodul provincial rutean ținut la an. 1891 în Lemberg. Unde și până ce asta încă nu s'a făcut, și acolo la tot cazul e mai corăspunzător spiritului bisericii, dacă înainte de celebrarea s. liturghii se persolvează și orele canonice, dar stricta obligativitate nu se poate dovedi". Aici apoi o observare foarte nimerită: „Când însă se va prescrie obligativitatea orelor canonice, va fi de lipsă a se îngrijii, ca materialul orelor canonice să fie tipărit în cărți potrivite pentru uzul privat, pe cum va fi necesar a designa și părțile, cari la recitarea privată a orelor canonice se pot omite. Pe cum a făcut-o aceasta suscitatul sinod provincial din Lemberg (Cf. Acta et decr. Synodi prov. Ruthenor. Leopoli 1891. Append. XXX. ad. tit. IV. c. III. et sq.)“

Asta ne sună chiar nouă, Românilor!

La chestia liturghiilor private autorul expune greutățile concelebrării și își exprimă convingerea, că „interesele pastorale vor face și în biserica greacă normă generală celebrarea succesivă; și acolo se vor nizuî să dea tuturor păturilor popoului prilej pentru ascultarea s. liturghii“ (p. 238). Ca o principală piedecă în calea celebrării mai multor liturghii în o biserică află autorul împrejurarea, că altarul trebuie să fie totdeauna cătră răsărit și cu iconostas, deci nu pot fi mai multe altare. „Această dificultate, după Maltzew, s'a delăturat în vre-o două mânăstiri rusești mai mari prin aceea, că au zidit biserică laterală; așa sunt două biserici la fel, una lângă alta, ambele au altar cătră răsărit și iconostas“ (p. 238).

Aici autorul se gândește la așa numitele paraclisuri, de cari sunt nu numai la Ruși, ci și la Greci, la Români; are unul și biserica sf. Nicolae din Brașov. Acestea nu sunt la fel cu bisericile, sunt mai mult un fel de „sacristii“, și de loc nu servesc pentru delăturarea dificultății din chestie; căci nu se celebrează în acelaș timp în biserica mare și în paraclis.¹⁾ După părerea și experiența noastră nu lipsa mai multor altare e năcazul la noi, ci faptul, că în unele locuri însaș chestia

¹⁾ Vezi Daniel, Cod. liturg. IV. p. 206: „altare unicum (Eusebius: *μoρoγενές θυσιαστήριον*): neque haec sententia evertitur sacellis vel *παρεκκλησίαις* interdum maioribus templis adiunctis. Sane habent altaria, sed nunquam uno eodemque tempore celebratur missa in aede maiori ac in sacellis.“ — Allatius spune, că la unele mânăstiri mari sunt atâtea paraclisuri, câte zile în săptămână, și în fiecare zi se celebrează în altul din partea călugărului săptămânar. Numai în Dumineci și în sărbători, când trebuie să fie de față toți călugării, se celebrează în biserică.

liturghiilor private nu e regulată încă și sunt locuri, unde poporului i-se deneagă absolut atari servicii în postul mare, pe tema unor foarte neînțelese normative vechi și în contra dispozițiilor conciliului nostru prov. din 1900, care a deschis ușa tuturor modernizărilor sănătoase la noi! Ce ar zice pâr. Mihályfi dacă ar ști, că la noi încă se tot publică disertații și studii extinse, ca să se dovedească, că vechea disciplină cu zilele aliturgice în post nu e un fel de *tabu*, ci se poate schimba, poporul cere schimbarea și totuș nu se face?...

Cu totul alta e chestia modernizării picturii religioase din biserici. Că biserica noastră „canonisează” stilul bizantin (aici se face provocare la conciliul nostru provincial, care zice „*imagines cunctae pinguntur secundum stylum byzantinum ac liberae esse debent a quovis obiecto profano, quod mentes intuentium distrahat ac sensus pios turbet*”): asta nu e atât pentru stilul bizantin, ci pentru aberațiile dela fondul serios și dela tonul sacru al diferitelor școli de pictură, ale căror produse de pe vremuri lasă impresii foarte comice, în diferitele biserici latine. Iar ceea ce zice autorul, că „în bisericile orientale sunt la fel iconostasele, la fel picturile de pe pereți, decorațiile boltiturilor: aceleși obiecte, persoane, scene sunt reproduse pretotindenea” (pp. 235—6) — nu știm, să fie chiar așa. Pentru însemnătatea, ce o au, icoanele iconostasului și picturile din altar își au normativele lor, încolo nu știm să fie prescris ceva, cu atât mai puțin, că sunt deosebite dimensiunile și formele bisericilor. Deci absolute nu credem, să aibă toți impresia, că bisericile noastre sunt toate la fel, chiar monotone (p. 236).

Că în altar să se așeze, prin episcop, relicvii sfinte, aceea nu numai conciliul nostru prov. o prescrie, cum se prezintă lucrul din lucrarea de față (p. 239), ci e normă generală.¹⁾ Autorul zice apoi, că orientalii nu ar cunoaște candelă în sensul, în care se folosește în biserica latină; „ard, ce-i drept, candelă și lumini, în număr mare, înaintea iconostasului, dar nu înaintea tabernaculului” (p. 239). Lucrul stă așa, că acea candelă, care arde înaintea ușilor împărătești, se referă la s. sacrament și din acesta cauză e prescris să ardă ziua-noaptea.²⁾

¹⁾ A se vedea ritul consacrării bisericilor la Goar.

²⁾ „Nec desunt in ecclesiis maioribus ac opulentioribus lumina indesinenter ἀποφοορίω et simul altari praeluentia (ἀκοίμητα, ἄσβεστα) Daniel o. c., p. 208.

Adevărat, că „adoratio Sanctissimi, practica atât de generală a bisericii latine, nu a putut străbate deajuns în biserica orientală“ (p. 239), dar cine cunoaște mișcările noastre mai noui în aceasta privință, conduse chiar de redacția „Culturii Creștine“, poate fi mulțumit, că începutul spre bine s'a făcut deja și în curând se vor repara neglijențele trecutului. Că *veșmintele* ss. nu se sfințesc, numai se înseamnă cu sf. cruce, când se îmbracă, poate că o zic unii autori, dar de fapt este „binecuvântarea veșmintelor ss.“ atât la noi, cât și la Greci și la Ruși (cf. Maltzew, Bitt-, Dank-, und Weihe-gottesdienste, Berlin 1897, p. 987).

Din acestea vedem, că atențiunea ilustrului autor se extinde asupra tuturor chestiilor bisericii noastre. Singur toacele nu le amintește.

Din punct de vedere general, țin să observ, că lucrarea are o parte (despre esența și fructele ss. liturghii, pp. 347—358), care e mai mult dogmatică; ea deși încapă în liturgică, mai bine ar fi fost a da dogmatica cultului divin creștin, în legătură cu cultul Test. V., cu locurile, lucrurile și lucrările s. ale aceluia. De aceasta au mare lipsă preoții în lupta cu sectele vechi și noi și toate lucrările noastre teologice o cam neglijă. Cele dogmatice, pentru că se țin de liturgică, cele liturgice, pentru că sunt chestii dogmatice și exegetice. Pe urmă trebuie să observ, că lucrarea, deși la început am zis, că e o liturgică completă, nu tratează ss. sacramente, ci numai serviciile divine publice. Despre ss. sacramente autorul are în pregătire alt volum, deci acolo va veni și liturgica acelora.

Incheiu cu aceea, că preoții noștri vor profita foarte mult, studiind această lucrare, pe care o recomandăm cu toată căldura, iar foștii elevi ai păr. Mihályfi vor avea o deosebită bucurie primind și răsfoind această carte, în care vor regăsi un vechiu amic de școală.

Dr. NICOLAE BRÎNZEU.

Un capitol din domeniul evoluției darviniste.

— Omul „copil degenerat“ al maimuței sifilizate? —

(II. Articol final.)

Pentru sprijinirea „ingenioasei“ sale ipoteze, d. Sterian face înainte de toate o serie întregă de constatări. Ia un om, urmaș al unor părinți, ori moși — oameni și ei — inficiați de

molima sifilisului, și ni-l prezintă în lumina rezultatelor științei medicale moderne privitoare la efectele sifilisului. Va se zică un om îi servește drept subiect al constatărilor. Toate cele fixate drept încheieri sunt curat efectele sifilisului asupra organismului, și în special al craniului, ori mai bine zis al „capacității craniene“ sau al „cantității de inteligență“ a omului.

Că de fapt acestea sunt efectele boalei din chestie, o admitem bucuros. Admitem și aceea, că numai cunoscătorii specialiști ai patologiei sunt chemați să judece, și că alții, cari au numai rolul diletanților în chestii de atare natură, n'au voie să conteste atari constatări. Drept aceea n'avem nimic de obiecționat în acest punct. Se poate, că geniul și nebunia să aibă aceeaș sorginte. Vorba lui Seneca: „Nullum ingenium magnum sine mixtura dementiae fuit“. În lumina asta e obiceiul să se prezinte azi și nebunia poetului Eminescu („automatism ambulatoriu“).¹⁾

N'avem de gând nici să luăm sub cercetare critică pildele istorice de inteligențe superioare datorite sifilisului ereditar. Un singur lucru căutăm: că oare omul de fapt este, ori nu, copilul degenerat al maimuței sifilizate?!

Făcând un pas cătră această țintă, ținem să fixăm, că molima, ce de o parte arată, în majoritatea cazurilor, efecte atât de funeste, pricinuind zdrobirea intelectualității până la idiotie, iar de altă parte, în unele cazuri, efecte atât de binefăcătoare pentru propășirea culturii omenești, dând naștere degenerațiilor superioare până la geniu, — este sifilisul numit în termin tehnic: „treponema pallidum“. Mai departe e fapt neîndoios, că „atât ca unghiul facial, cât și ca mărime de capacitate craniene există între maimuța antropomorfă și om o deosebire considerabilă, trecerea este bruscă...“²⁾ Această lacună se încearcă să o suplinească d. Sterian. Dreptaceea, ca să probeze teoria, că strămoșul nostru totuș e chiar gorila, recurge la intervenția sifilisului: „...La un moment dat... gorila femelă sifilizată a dat naștere la un copil...“ ș. a. m. d. Astfel își face apariția pe pământ „omul primitiv.“ ...Aici e miezul ipotezei!

În punctul acesta ne oprim nișel, de vremece în suflet își fac loc deabinelea grele nedumeriri. Ne reamintim cele fixate mai sus. D. Sterian stabilește în cadre largi efectele sifilisului (treponema pallidum) asupra „cantității de inteligență a omului.

¹⁾ Cf. N. Zaharia, Mihail Eminescu. București. 1912.

²⁾ Dr. Sterian, o. c. p. 107.

Omul însă — fără de întervenirea sifilisului — are deja cantitatea de inteligență, care se cere pentru a fi numit „animal rațional“. Deci rolul sifilisului se reduce în cazul acesta cel mult la o *modificare* în sens bun (= degenerați superiori) ori în sens rău (= degenerați inferiori) a „cantității de inteligență“ existente. A cercă în cazul acesta intelectul prin intermediarul sifilisului ar fi la perfecție analog cu paradoxalul: caut luleaua și-mi este 'n gură.

În cazul al doilea însă, bine să distingem, gorila femelă sivilizată n'are nimic din ceea ce numim noi „cantitate de inteligență“, ci chiar aceasta vrem să i-o dăm ca plus, pentru ca din ea să se nască omul primitiv. Chiar d. Sterian declară aceasta, zicând: „atât ca unghiu facial cât și ca mărime de capacitate cranienă, există între maimuța antropomorfă și om o deosebire considerabilă; trecerea este bruscă“. Reprezentanți celebri ai psihologiei¹⁾ animalice, pe baza scrutărilor temeinice au ajuns la convingerea, că nici celor mai superioare animale vertebrate nu se poate atribui capacitatea de abstracție (condiția „sine qua non“ a cugetării). Nivelul intelectului și activității animalice e de tot inferior și nicicând nu ajunge în domeniul spiritului și al libertății. Azi e mai pe sus de orice îndoială, că animalul n'are limbă articulată, fiindcă nu cugetă, habar n'are de matematică, geometrie, istorie, literatură, știință, filozofie; dar nici măcar față de științele reale n'are simț, căci și acestea presupun, — încă și în leagănul primelor și celor mai simple elemente —, procesul abstracției, generalizării, ceea ce pentru animal e un teren inaccesibil. Wasmann și Lubbock probează lipsa intelectului la furnici, Waldemar Wagner la paiangeni, Altum la paseri, iar Thorndike Hobhouse și Kinnaman la maimuțe. Oricât s'a încercat Lubbock să învețe a scrie vișla sa „Van“, nu-i succese, deși vișla avuse toate simțurile în stare normală. Motivul? Vișla nu putea să se ridice până a pricepe relația dintre litere și conținut. Dimpotrivă Laura Bridgman, Elena Keller și Maria Heuertin — deși erau surdomute și lipsite total de simțul văzului — învățară nu numai a ceti, ci și a scrie și a pricepe. Wundt arată, că întreaga așazisa vieață, la animale se reduce la legea simplă a asociațiunii.²⁾

¹⁾ ? !

N. R.

²⁾ Vezi Dr. Albert Stöckl, Grundzüge der Philosophie. II. Aufl. Mainz 1910, p. 345.

E clar așadar, că ar fi un „saltum mortale” să atribuim și craniului maimuței — lipsit de orice substrat intelectual —, fără de nici un scrupul taman aceleși efecte, cari adineaori le-am ascris omului, și încă drept urmare a infecției sifilitice: frunte olimpiantă, proeminența oaselor frontali și parietali, în consecință: mărirea „capacității craniene” sau a „cantității de inteligență”. Mă rog, cum s’ar și putea *mări* cantitatea de inteligență a unei gorile, câtă vreme în creerul ei nici nu există așa ceva? Iscălim cu deplină convingere mărturisirea dlui Sterian din finea încheierilor: „ideile mele sunt nespuse de îndrăsnețe pentru timpurile noastre”. Nu consimțim însă — de oarece nu putem —, cu enunțierea, că „logica înlănțuirii faptelor” în ipoteza dlui Sterian ar fi „atât de dreaptă”,¹⁾ cum afirmative i-se pare.

Dupăce efectele sifilisului asupra cantității de inteligență a omului nu le putem ascrie, la nici un caz, creerului lipsit de inteligență al maimuței sifilizate, ce ar fi să facem, ca totuș să putem proba ipoteza, că omul de fapt e urmașul degenerat al gorilei sifilizate? Nimic mai ușor! Avem gorilă femelă, avem bacilul sifilisului (*treponema pallidum*), ale cărui efecte asupra intelectului uman le-a stabilit d. Sterian atât de precis; n’avem, decât să-l inoculăm la maimuță și să constatăm, că la puiul ei oare de fapt pricinuește ceva efecte, și cari sunt acelea. Dacă după n sifilizări repetate se va naște din maimuță un geniu, dotat cu intelect în toată puterea cuvântului, atunci e mai pe sus de orice îndoială, că omul de fapt e copilul degenerat al maimuței sifilizate. Până atunci ne ridicăm veto împotriva unei astfel de ipoteze, nu numai în numele demnității umane și a postulatelor filozofiei, cari nu admit sub nici un respect derivarea unui efect spiritual (intelect) din cauză materială (sifilis), ci și în numele credinței noastre.

Modalitatea propusă în urmă nu o trece cu vederea nici d. Sterian, dar este interesant cum se ocupă de ea. Dupăce pretinde a-și fi probat întregă ipoteza, scoate, drept fruct — ca dovedită gata încheierea: „Omul este un copil degenerat de maimuță prin ereditate sifilitică”.²⁾ După toate acestea, în fine, ca un fel de nota bene, pe extindere de o față și jumătate, sub titlul „sifilisul experimental”, reasumează efec-

¹⁾ Dr. Sterian, o. c., p. 161.

²⁾ Ibidem, p. 160.

tele, ce s'au constatat până acum în urma unei inoculații sifilitice la maimuță. Drii Roux și Metschnicoff au inoculat sifilisul la cea mai simțitoare pentru această boală dintre maimuțe, la cimpanz. Rezultatul? După 35 de zile căpătă ulcerul sifilitic, după alte 33 de zile o roșeală generală apărură pe corpul cimpanzei. Nimic mai mult. Și foarte logic concludere d. Sterian prin cuvintele medicilor Henri Hallopeau și Charles Fouquet: „nu s'a putut observa niciodată vătămări, cari să amintească accidente terțiare ale sifilisului uman. Nici odată nu s'a putut distinge prezența microbului sifilisului (*Trepomena pallidum*) în viscerele maimuțelor sifilizate“.¹⁾ Oare ce să fie motivul, că experimentul contrazice pe deplin încheierii teoretice riscate cu atâta ușurință? D. Sterian încearcă o motivare. Zice: „Acestea dovedesc, că sifilisul uman este de slabă virulență pentru maimuță și că organismul maimuței se deosebește de organismul omenesc.“²⁾ Prima greutate pretinde a o soluți, crezând, că ar trebui să se aplice „virus sifilitic din un continent străin aceluia, în care trăește maimuța de experiență“. Greutatea a doua, după d. Sterian „foarte probabil“ provine din faptul, că felul de alimentație al maimuței se deosebește de al omului; dreptaceea „experimentatorii... trebuie să hrănească animalul câtva timp înainte de experiență cu aceleși alimente, de cari se servă omul“. Iată deci rezolvate greutățile, ce — după d. Sterian —, ar împiedecă producerea acelorasi efecte ale sifilisului asupra creerului maimuței, ca și asupra creerului omenesc. Dacă totuși experimentul dă greș, e mai pe sus de orice îndoială, că din animalul irațional numit maimuță, nu faci nici odată animalul rațional, numit om.

Se poate, „că ceeace a produs o mărire de intelect la omul de acum câteva mii de veacuri, a fost sifilisul, prin dezvoltarea craniului“;³⁾ se poate să se fi născut celebrități de tagma lui Socrate, Caterina de Med. ș. a. din părinți sifilizați; ba se poate, că o Europă cultă, civilizată — tot aici să-și aibă sorgintea, — adevărătatea acestora să o contesteze cei chie-mați! —, dar că „omul este un copil degenerat de maimuță.

¹⁾ Hallopeau - Fouquet, *Traité de la syphilis*. Paris.

²⁾ Dr. Sterian, o. c., p. 163 - 4.

³⁾ Această afirmație a poetului dramatic Mircea C. Dimitriade a sugerat dlui Dr. Sterian ideea, că sifilisul de fapt ar fi agent civilizător.

prin ereditate sifilitică“, e tot atât de puțin dovedit, ca și înainte de a începe scrutarea în direcția aceasta.

Și e pagubă curată de atâta energie chieftuită în zădar!')

TITUS MALAIU.

Insemnări.

„Asociația preoților adoratori“ și împodobirea altarelor noastre. Dacă vestea înființării „Reuniunilor mariane“ la noi a produs multă mângăere în inima fiecărui creștin adevărat, știrea despre înființarea „Asociației preoților adoratori“, trebuie să umplă de nespusă bucurie sufletul *preoșimii* noastre. Da, pentru că noi preoții, mai ales cei dela sate, n'am avut până acum nici un mijloc potrivit pentru întărirea sufletelor noastre trudite și bătuite de tot felul de griji și năcazuri. Eram ca și niște năieri, cari pluteau singuratici cu luntrițele lor pe luciul mării întinse prin mijlocul valurilor infuriate, ce amenințau naia cu răsturnare și prăbușire.

Adevărat, că și sinoadele protopopești constituie o organizație oarecare a preoșimii, dar aceasta privește mai ales grija, ce trebuie să o aibă preoții față de sufletele credincioșilor, pe când grija față de sufletul propriu a fost lăsată în sarcina și la discreția fiecăruia, ca în cele sufletești fiecare să se întărească dupăcum îl va povățui și lumineze Duhul sfânt. Așa fiind, nu a fost apoi nici o mirare, dacă despre această latură a sufletului preoșimii noastre, s'a putut spune cu atâta dreptate, că: „orbecă puțin într'un amestec de ziua și de noapte și apoi se cufundă în întunerecul inimii sale, fără multă nădejde de a se mai putea afla vre-odată pe sine însuș“.²)

Prin asociațiunea P. A. ce s'a înjghebat în jurul sf. mânăstiri a Prislopului, se dă acum prilej și preotului ca să-și întărească sufletul, slăbit de frământările continue de pe urma păstoririi sufletelor credincioșilor săi. În apropierea sfântă a euharisticului Isus, ce rezidă în chivotul de pe masa altarului, i-se dă ocaziune preotului să steie și el puțin de vorbă cu Domnul său, căruia slujește și al cărui învățăcel se numește;

¹) La rugarea autorului însemnăm, că la studiul exegetic al textelor consultate, a fost ajutat de prietinel său Iosif Pop. N. R.

²) Vezi această revistă a. V. (1915) p. 389.

Il poate întrebă despre leacul tămăduitor al atâtor rane, ce s'au deschis în inima lui și a credincioșilor săi, și cerând ajutorul dumnezeesc poate plecă iar, liniștit și fără frică, în vârtejul patimilor și furtunilor omenești. Adevărat, că Isus și până acum a fost pe altarele noastre, și stătea de vorbă cu cel ce voia să-l asculte, ba se lăsă să fie luat cu mâinile noastre, ca să-l punem în sfântul Potir sau Chivot, dar ne lipsiă un imbold, care să ne facă să fim mai băgători de seamă, la umblarea noastră cu dulcele Isus. Și dacă l-am supărat puțin prin slăbiciunea și negrija noastră nu eră în noi tăria aceea sufletească de ai cere stăruitor iertarea greșelilor și să implorăm cu căldură ajutorul dumnezeesc peste lucrările noastre zilnice.

Din cauza aceasta euharisticul Isus eră, și poate mai este și azi, silit să petreacă ici-colo în locuri murdare, pline de praf, învălit în hârtii de gazete și închis în cutii de lemn, în cari s'au ținut vre-odată chibrite ori alte lucruri profane. Cine știe, dacă n'a fost dus blândul Isus în cutia aceasta la casa preotului și aruncat în vre-un colț al odăii, unde trebuia să asculte tot felul de vorbe, ce se grăesc în casele oamenilor, chiar și când aceștia sunt preoți. Și asta atunci, când creștinii evlavioși trecând pe lângă sf. biserică își făceau sf. cruce, neștiind, că acela, căruia i-se închină, nu e acolo, în lăcașul său obișnuit!

Chiar și în satele, unde există reuniuni de femei, se poate întâmpla lucrul acesta, deoarece femeile se îngrijesc numai de înfrumusețarea acelei părți a bisericii, care este până la iconostas, iar grija de altarul Domnului e lăsată în sarcina preotului, fiindcă multe dintre femei, cu toată evlavia lor, se țin nevrednice a atinge sf. masă, pe care e așezat euharisticul Isus. Dacă prin urmare, preotul însuș nu-și ia osteneala să facă ordine și curățenie în altar și pe prestol mai ales, de multeori aceste sunt cu mult mai neglijate ca restul bisericii. Iar preoții ce am făcut? Dacă nu eram prea învăluiți cu grijile lumii acesteia, după ce făceam slujba obișnuită, ne desbrăcam iute de hainele bisericesti și mai aranjând câte ceva, ieșeam din casa lui Dumnezeu, fără ca măcar printr'o vorbă prietinoasă să ne luăm rămas bun dela Isus, ori să-i spunem baremi în gând vremea, în care din nou vom veni să-L cercetăm, ca Isus îndelung răbdătorul, să nune aștepte înzădar. Alții însă nu făceam nici atâta, ci lăsam toată grija altarului în sarcina cris-

nicilor, cari văzând, că slujitorii Domnului nu-și bat capul cu curățenia și împodobirea acestor lucruri sfinte, evident, că nici ei nu se prea nelinișteau din cauza necurăteniei și disordinei de acolo. Pentru aceea nu e mirare, dacă pe lângă așa puțină grijă, se puteau vedeà pe alocurea fețe de masă nespălate, acoperitoare și ștergătoare de potir în stare de nerecunoscut, ștergare și alte albituri murdare, pătate și umplute cu cenușă din cădelniță, sfărmituri, praf de tămâie ș. a. Sunt greu și numai de scris lucrurile acestea, decum să le și vezi.

Și totuși — durere — așa a fost în multe biserici. De acum însă lucrurile vor trebui să se schimbe! A. P. A. e chemată a îndreptă această stare de lucruri și a face pe preoți mai iubitori de curățenia locului, unde rezidă Mântuitorul. Cum nu? Căci doar prin deasa meditație, ce se impune membrilor A. P. A., preotul e îndatorat a privi cu ochii sufletului la Isus, care stă înaintea lui pe masa altarului, în vreme ce ochii trupului său vor trece, chiar și fără voie peste albiturile, deasupra cărora este Domnul Hristos și dacă le va vedeà înegrite și nespălate, îndată va face rost să se spele. Cu atât mai vârtos va grijii atunci de curățenia altarului, fiindcă el pe deoparte nu e dedat să vadă în casa lui albituri murdare, iar de altă parte prima reflexiune a minții la meditațiile, ce le va face, stând lângă învățătorul său, va fi asupra locului unde petrece euharisticul Isus.

În chipul acesta pe cum reuniunile mariane sunt chemate a înfrumseța naia bisericii și tinda femeilor, pe cum și casa sufletelor femești, A. P. A. este chemată să împodobească altarul și sufletul preoților. Sperăm tare, că aceasta se va ajunge! Atunci bucuros va petrece Euharisticul Isus și în umilele noastre bisericuțe de pe sate, curate și împodobite după puterile și sărăcia noastră, și se va simți în ele tot așa de bine ca și pe altarele aurite ale bisericii sf. Petru din Roma. Va sta și cu noi de vorbă dulce și surizător, cum grăiește el întotdeauna cu prietini și aleșii săi, ne va ascultă cu atențiune încordată plângerile multe și feliurite, ne va mângăia prin povețele sale și întărindu-ne cu darurile sale dumnezești ne va trimite cu puteri înnoite să luptăm în lume pentru triumful Evangheliei.

Așa înțelegem noi rostul și importanța asociației noastre preoțești, pentru ce și credem tare că numărul membrilor ei

va sporî mereu, în măsura cum sufletul preoțimii noastre va ști să se apropie de Domnul.

Leonte Opreșiu.

*

„**Mânelnic**“. Părintele iconom (= protopop onorar) Nazarie a fost designat de sfântul Sinod al bisericii autocefale române ca protopop militar, șef imediat al clerului însărcinat cu îngrijirea sufletească a soldaților în cazul unei eventuale mobilizări a armatei române. Sfântul Sinod nu a numit un arhieru, din cei fără scaun, anume, ca acesta să nu poată reclama drepturi episcopale asupra clerului militar și armatei. Preoții mobilizați vor fi sub jurisdicțiunea chiriarhului lor, iar în chestiunile mai însemnate, cari nu sunt regulate, se vor adresa sfântului Sinod.

Rostul preoților militari, în caz de mobilizare a fost discutat în mai multe ziare și s'a alcătuit și o instrucțiune pentru dâșii, indicându-se cum trebuie să fie pregătiți, ce trebuie să ia cu dâșii pentru a-și putea împlini datoria. Intre lucrurile, ce trebuie să le aibă la îndemână fiecare preot mobilizat al armatei române, e sfânta Scriptură a Noului Testament și o carte acum de curând propusă, care însă nu are încă nici aprobarea sfântului Sinod, nici nu e încă terminată: **Mânelnic**. În sesiunea actuală de primăvară, părintele Nazarie a cerut Sinodului să tipărească o astfel de carte, în care să se cuprindă toate slujbele, cari vor trebui să le săvârșască preoții mobilizați. Cererea părintelui, care e profesor de morală la facultatea teologică a universității din București și director al internatului teologic, nu a ajuns la cunoștința publicului în toată extensiunea ei. Dorința dânsului nu poate fi decât o ușurare a preoțimii, care nu poate să ia pe drumuri grele toate cărțile de slujbă. Cartea aceasta de slujbă (cum trebuie să i-se zică, „mânelnic“ neavând nici un rost, fiind o slavizare a neologismului manual) va cuprinde și slujbe, cari nu se cunosc peste Carpați, cum e binecuvântarea steagului soldățesc, Te Deum, cu formă nouă. Nu va lipsi nici sfeștania, care se face în țară de atâteaori, și e slujba prescrisă la sfințirea apei de zi întâiu a fiecărei luni.

Ideea de a da preotului în războiu o singură carte, manuală, e cât se poate de fericită. Păcat, că nu s'au gândit la aceasta și oamenii noștri. Ea nu trebuie să cuprindă toate pericopele din Noul Testament, după ce are la îndemână această

carte; ajunge să se însemneze în ea, dupăcum eră în edițiile vechi ale vechilor Biblii, că la cutare duminecă și la cutare sârbătoare, ce evanghelie se citește și ce apostol. Pentru rânduală de toate zilele, se pot tipări în această carte apostolii și evangheliile de peste săptămână, cari se găsesc în Octoihul cel mare. Nouă, preoților bisericii unite, ne-ar prinde nespuse de bine o astfel de carte și pentru călătorii; căci darul de a sluji nu ni-l'a îngrădit nimeni între marginile așa de înguste ale sfintei mitropolii; suntem preoți și în afară, iar preot se numește acela, care aduce jertfă.

Dr. Ioan Bălan.

*

Consumarea Preasfintelor la liturghie. Sub acest titlu s'a publicat în „Cuvântul adevărului“ (nr. 5 a. c.) un articol, în care păr. nb. pentru pietatea și reverința, ce o datorim euharisticului Hristos, militează pentru observarea prescrierii de a consuma sf. Euharistie în timpul prevăzut în Liturghier, adecă după citirea „Rugăciunii amvonului“ și înainte de a se împărți poporului anafora, iar nu după dimisiune. Argumentele, ce le aduce autorul pentru susținerea tezei, sunt următoarele: 1. Astfel dorește biserica, care a aprobat și susține rubrica din Liturghier. 2. Se întâmplă, că sf. Euharistie așezată pe masa proscomidiei nu e luată în socotință ca trupul și sângele Domnului: e tratată cu ireverință ca o cantitate neglijabilă! 3. Preotul poate uită cu totul, să consume, ori, uitându-și, mânâncă prescură înainte de consumare. Pe urmă 4. consumarea, dacă la proscomidie se taie părțile micuțe, cari, la cuminecare, se consumă împreună cu cele 3 părți din agneț, — nu reclamă un timp mai îndelungat, supărător pentru poporul, care așteaptă în biserică, fiindcă „cu o ridicătură se consumă tot ce e în potir“.

E foarte îmbucurător, când și la noi se aduc tot mai des în discuție chestiuni de felul celei tratate de păr. nb. Dovadă, că tot mai mult și mai cucernic se îndreaptă privirile preoților spre Acela, care este stăpânul și domnul, în numele căruia învățăm și lucrăm și fără de care noi preoții nici n'am avea rațiunea de a fi.

Deși apreciez mult părerea păr. nb., totuși cred, că e mai acceptabilă părerea aceea, că consumarea Preasfintelor să se întâmple după dimisiune, fiindcă prin procedura aceasta se asigură mai mult reverința față de euharisticul Hristos,

decât prin cea recomandată de Sf. Sa, apoi e și mai practică. Se știe anume, că biserica prescrie consumarea Preasfintelor după „Rugăciunea amvonului“, presupunând, că la liturghie cooperează și diacon, care, după rubrică, are să consume fără nici un deranj, negrăbit, „cu frică și cu toată grija așa cât nu cumva să cadă ceva jos, au să cadă, ori să rămână vre-o sfărmitură“. Diaconi funcționează însă în biserica noastră de tot rar ca oferenți accesorii la aducerea sf. sacrificiu liturgic. În 99 cazuri consumă preotul, care celebrează singur. Dacă va consuma preotul atunci, când rubrica prescrie diaconului, să consume, va reține pe credincioși prea mult în biserică după un Mâncat și o Liturghie lungă, cum e la noi, și va obosi prea mult pe cantor, având să cânte acela mai de multe ori „Fie numele Domnului binecuvântat...“, ori „Să se umplă gurile noastre...“ (Cântarea din urmă altcum nici nu se află în originalul grecesc al Liturghierului și se practică numai în unele părți ale provinciei mitropolitane).

Consumarea Preasfintelor cu o singură ridicătură, cum scrie păr. nb., dacă se întâmplă cu frică și cu multă grijă, ca nici o sfărmitură din specia pâinii și nici un picur din specia vinului să nu rămână pe partea internă a potirului, ori să cadă, — mi-se pare aproape imposibilă. Aceasta, chiar și atunci, când la proscomedie s'ar pregăti agnețul cu foarte puțin miez consistent, de lângă coajă, s'ar lua puține particule și din credincioși nu s'ar împărtăși cu Preasfintele nimenea; pentru că din particula Is., pusă în sf. Sânge se desfac particule mai mici, cari numai după mai multe turnări de vin și apă se pot lua de pe fundul, ori partea internă a potirului, ce trebuie să le *examinăm amănunțit la lumină*, știind, că sub fiecare particulă, fie cât de mică, e prezent Hristos în adevăr, substanțial și în realitate. Consumarea particulelor euharistice de pe disc reclamă timp mai îndelungat și e și neestetică, adunând particulele și luându-le, ca o mâncare comună, cu degetele.

Păr. nb., are dreptate, scriind, că consumarea după dimisiune „aduce cu sine tare multă ireverință față cu sfântul sacrament“. Dureros, așa este în unele locuri! Numai cât, unde domnește ingratitudea, nepăsarea, inadvertența și ireverința față de euharisticul Hristos, așezat pe masa proscomediei, acolo se nutresc aceleși sentimente față de Domnul și când tronează pe masa altarului, unde toate grăiesc despre o să-

răcie murdară, și în jurul căreia se vorbește fără rost și se fac gesturi și întorsături indecente. Atențiunea, iubirea, adorațiunea, omagiul profund și gratitudinea față de euharisticul Hristos trebuie deșteptate și cultivate ales în fețele bisericești, cari în unele locuri se prezintă ca adevărată „sacra” canalia. Atunci Domnul Hristos va avea închinători adevărați ori unde și oricând. Între aceia cel mai cucernic va fi preotul, care și la consumarea negrăbită, de după dimisiune, își va depune înaintea lui Isus, care vrea să rămână cu el, cele mai curate și mai evlavioase sentimente, ales de mulțămită.

Senior.

CRONICĂ.

Mișcarea dela Academia română. Pentru adunarea generală a celui mai înalt institut de cultură românească, ținută acum a doua oară în cadrele celui mai vajnic dușman al oricărei culturi, s'a arătat și de astădată în plină măsură interesul Românilor de ori unde. Unitatea noastră culturală, care în aceste vremuri are o îndoită importanță, s'a manifestat și cu acest prilej, dovedindu-se încă odată că nu-i nici o nevoie de unitatea politică a neamului, pentru ca sufletul lui, să înainteze mereu și cu pași repezi spre ținta dorită. Rapoartele și comunicările ce s'au făcut în ședințele sărbătorești din acest an, înseamnă o nouă piatră de mezuină în progresul nostru spre o tot mai înaintată cultură, în sensul bun al cuvântului. Și asta ne umple de multă mândrie, trezind în noi sentimentele unei bucurii din cele mai alese. Premiații din acest an ai maturului corp, cari întregesc așa de frumos seria celor distinși pentru meritele lor culturale, ne dau o bună garanță că opera noastră culturală va fi dusă mereu înainte.

În fruntea instituției s'a pus anul acesta un nou comitet, având ca prezident pe un nou period de trei ani pe d. *Petre Poni*, profesor universitar în Iași, iar ca vice-prezidenți pe dd. Barbu Delavrancea (secția literară), Ioan Bogdan (secția istorică) și Dr. Marinescu (secția științifică). Ca un moment deosebit de îmbucurător relevăm, că locul regretatului N. Gane l-a luat poetul nostru *George Coșbuc*, care înseamnă un câștig atât de real pentru secția literară a Academiei. În locul academicianului nostru din Blaj, a pâr. I. M. Moldovanu în secțiunea istorică a intrat pâr. protopresbiter dela Săliște Dr.

Ioan Lupaș. S'au completat apoi mai multe locuri de membri corespondenți, fără ca de astădată să fi avut la alegerea membrilor mângâierea, de a putea număra și vre-un fiu al bisericii noastre între aceia, o căror silințe au fost apreciate de Academia noastră a *tuturora*. (r.)

*

De ale orfelinatului nostru din Blaj. 1. Atât în arhidieceză cât și în diecezele sufragane terminul pentru încheierea primei serii a colectelor pentru orfelinatul provinciei noastre mitropolitane a fost *31 Maiu c.* Cum însă acest termin s'a fixat mai mult pentru a grăbi colectarea, în multe părți colectele ~~nu~~ sunt încă încheiate și așa încă nu se poate face o iconă clară despre sumele și valorile adunate. În toate centrele noastre bisericesti se lucrează totuș din greu pentru a pregăti conspectele de lipsă, pentru ca după întrarea colectelor încă restante să se poată face în grabă orientarea cuvenită, fără de care nu sunt cu puțință lucrările ulterioare.

2. Chitarea publică ce se face după puțință, în coloanele cam puține ale „Unirii“, a trecut binișor peste pragul celui de *al doilea sfert de milion*, și suma finală urcă mereu fără să putem măcar bănuși unde are să se oprească. Afară de bani, se adună foarte frumos, mai ales din arhidieceză, și *naturalii*, a căror valoare reală întrece pe alocurea foarte mult suma ofertelor în bani. Și cum între aceste obiecte multe sunt adevărate capodopere de artă națională, credem că se impune gândul ca „reuniunea femeilor noastre din Blaj“ să aranjeze din ele — după pilda frumoasă a Beiușului — *tombole* potrivite a promovă binele orfelinatului.

3. Zilele acestea s'a fixat aici în Blaj, cu concursul delegaților trimiși din singuraticile eparhii, *proiectul de statute* al orfelinatului, care se va publica sperăm cât mai curând în gazetele noastre. Este o lucrare bine îngrijită, care ține seamă de împrejurările ce trebuie să normeze temelia unei instituții cum este orfelinatul contemplat. Foarte potrivit se stabilește în acest proiect, că elevii de ambele sexe ce se vor primi, vor putea fi așezați, în caz de lipsă, și pe la particularii, cari s'ar angaja ca în *această* formă să vină în ajutorul acestor sărmăne ființe. Deosebit ne place apoi punctul, în care se prevede că în curatoratul de 21 membri, ce va stă în fruntea instituției, li-se face locul cuvenit (jumătate din membrii) *mirenilor* noștri, cari tot mai mult vor trebui strânși în viitor în jurul acelor

instituții, unde constituția noastră bisericească permite ingerința lor binefăcătoare. (ar.)

*

† **Apostolie între soldații noștri din Praga.** Prin stăruințele vrednice de toată recunoștința noastră ale „comisiunii oatolice regnicolare din Boemia“, zilele de 5—8 Iunie c. au fost zile de adevărată sărbătoare pentru soldații noștri staționați în Praga. E vorba nu mai puțin decât despre aceea, că în aceste zile cei peste 1500 de soldați uniți au avut parte de misiuni, deprinderi sufletești în toată regula. Ele s'au ținut în biserica încăpătoare a mănăstirii *Strahov*, oferită cu multă dragoste românească de cunoscutul abate filo-român *Metodiu Zavoral*, fiind condusă de harnicul nostru preot militar *Dr. Emil Habor*. Raportul din gazete ne spune că între zidurile vechei mănăstiri (intemeiată în 1136) evlavia Românilor noștri credincioși s'a desfășurat cu adevărat impunător. Cu toții s'au spovedit și cuminecat, ducând cu sine talismanul neprețuit al harului sfințitor mijlocit dela Dumnezeu prin Maica preacurată, a cărei iconiță o purtau în mână, o scumpă suveniră — primită din mâna doamnelor din înalta societate bohemă — „a misiunilor gr.-cat. din Praga“.

Știrea despre asemenea mișcări ne cade nespus de bine, fiindcă este o dovadă grăitoare despre zelul și însuflețirea cu care preoțimea noastră chieată sub steaguri cearcă să se achite de datorințele ce are față de sufletele atât de primitoare ale soldaților noștri de oriunde. Mișcarea noastră „misionară“ de acasă s'a oprit aproape cu totul pe câtăva vreme. Deoparte stările excepționale de războiu, iar de altă parte faptul că satele noastre aproape întregi sunt pe fronturi au îndemnat conducerea reuniunii să se restrângă la minimum necesar. Cu atât mai bucuros le vede însă desfășurându-se cu toată puterea acolo unde li-e locul acum, între soldații de pe fronturi și din diferitele garnizoane.

Preoții noștri militari, cari singuri au cuvânt prin acele redute ale sufletului bisericii noastre, facă tot ce se poate — și se poate nespus de mult chiar prin astfel de misiuni! —, ca după războiu să avem cu cine continuă acasă opera mare de reînnoire a sufletelor, prin sfintele misiuni populare. (ar.)

*

Misiunile sfinte populare reclamate de împrejurările de acum. În mijlocul necazurilor apăsătoare, al du-

rerilor deprimătoare, al mizeriilor multiple trupești și sufletești și al loviturilor grele, cari storc lacrimi din ochi, suspine din piept și tânguirii amare de pe buze, omul are trebuință de sprijinitor, de apărător, de sfătuitor și de povățuitor, ca să nu se ticăloșească, să nu se degradeze, să nu devină lașul, care să erumpă în cuvinte de mânie, ură și de blăstăm, ori să tacă fără mângâiere, crezându-se zdrobit de mâna rece a fatalității. Durerile și suferințele mari și îndelungate, cum sunt și cele de acum, ușor pot strânge și tăia aripile întinse pentru sbor înalt și pot stânjeni avântul chiar și al celor mai bune inimi, dacă nu vom lucra, ca năcazurile acelea să ne ridice și să ne nobiliteze.

Un mijloc puternic, care și în mijlocul celor mai mari nenorociri ne poate ridică sufletele, ni-le poate curăți, ciselă, întări și mângăia, sunt misiunile sfinte populare, contribuind ele în mod efectiv la împuținarea fărădelegilor, între cari răcește și se ofilește dragostea multora. În timpul războiului misiuni sacre nu s'au ținut, crezând cei dela conducerea reuniunii, că potopul nu va fi de o durată așa lungă și că oamenii vor fi tot mai buni. Războiul însă și în privința aceasta a adus mari decepțiuni în multe locuri așa, că e temere întemeiată, că de nu se vor scurtă zilele acestea, ori nu ne vom interesa mai cu zel și însuflețire de soarta poporului, nu se va mântui tot trupul, cum zice sf. Scriptură.

Motivele acestea sunt destul de ponderoase, pentru ca conducerea să hotărască reluarea firului întrerupt al misiunilor populare și între acestea împrejurări extraordinare, prin cari siliți suntem să trecem. Deprinderile sufletești nu s'ar putea ține acum în cadre largi și sărbătorești ca în timp de pace, dar și o recolecție sufletească de o zi de sărbătoare, ori de o Duminică va contribui în chip real și infalibil la ridicarea moralului public al poporului. Două-trei predici, mărturisirile sacramentale, împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului și conversația cu poporul a misionarului ar mângăia pe atâția întristați, ar întări pe cei debili, ar opăci pe cei ce aleargă spre povârniș, ar ridică pe cei căzuți și ar fi un puternic sprijin pentru preotul conștientios în lupta, ce o duce în aceste zile istorice. Ținerea deprinderilor sufletești o reclamă și lucrarea febrilă și pescuirea în turbure a „pocăiților“, cari au început a-și arunca mrejea chiar și în locuri, în cari, se credeă, că nu vor avea curajul, pe lângă toată îndrăzneala, ce-i caracterizează. —

Natural, că, trăind timpuri excepționale, ținerea unei colecții sufletești va trebui anunțată preve și autorităților administrative civile. (șr.)

*

Nici o pagubă! Primim vestea din țară, că fostul preot al Stanei, *Petru Raica*, pensionat înainte de vreme din motive cari altfel i-ar fi adus grele pedepse canonice, a cerut dela Sinodul bisericii neunite din București primirea lui în sânul acelei biserici. Cum sunt în România sute de parohii fără de preot, cererea i-a fost admisă — cel puțin așa asigură „Universul” — și ne putem aștepta azi mâine dela unul ori altul, să arate cu mult ifos câștigul însemnat ce l-a realizat biserica „ortodoxă” prin acapararea acestui preot unit.

Omul acesta, de când a fost trecut la penzie înainte de vreme, *nu a mai fost preot*, decât atâta doar, că având o calificare inferioară și ani puțini de serviciu, mai primea mai puțin de un franc la zi milă dela consistoriul din Blaj. Eră logofăt la țară (cum se zice la noi „șpan”, ori doar și mai puțin), apoi învățător suplinitor. Cei ce i-au cunoscut vieța, spun cu mâna pe inimă, că prin trecerea lui la neunire, nu am pierdut nimic, din contră am câștigat câteva sute de coroane la an pentru preoții vrednici; iar frații noștri, cari primesc astfel de oameni, iute trebuie să se convingă — cum au pățit-o și cu Teaha —, că nu au câștigat nimic. (r.)

Carți și reviste.

Căzania Domnului Hristos scoasă pentru folosul creștinilor din sf. Scriptură. (»Bunavestire« Izvor de cărți pentru popor). Ciuș 1916, 32 pp. 16°. Prețul?

Din frământările continue ale timpului din urmă pentru a înlocui cu cărți potrivite »visurile« și »epistolile«, cari au înfiat așa de mult sufletul primitor de hrană religioasă al poporului nostru, — a ieșit între altele și ideea norocoasă ce a inspirat broșura însemnată în fruntea acestor șire. Ea cuprinde texte din sf. Scriptură grupate în jurul unei idei centrale, vestind astfel prin chiar cuvintele Domnului Hristos adevărurile nestrămutate ale legii Lui sfinte. Pentru a contrabalansa oarecum cuprinsul *misterios* al cărților rele ce astăzi circulă în sinul poporului, »Cuvântul Domnului« — numit pe copertă din acelaș motiv și »Cazanie« — este pus în gura Mântuitorului, cașicum El Inșuș ar grăi și astăzi poporului care-l ascultă pe Dânsul. În forma

aceasta ni-se dau, grupate cu îndemănare: fericirile, legea nouă, botezul, credința, adevărul și vieța, pânea cea vie (sf. cuminecătură), binevestitor și mângăitor, păstorul cel bun, faptele bune, milostenia, rugăciunea, pocăința, dragostea, smerenia, proroci mincinoși, dragostea deaproapelui, bărbatul înțelept și cel nebun, pilda sămănătorului, pilda neghinelor, comoara, mărgăritarul, cea mai mare poruncă, a doua poruncă, cine este aproapele nostru, sminteala este mare păcat, să ne adunăm comoară în ceriu, Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, chemarea Domnului, trebuie ascultat de biserică, judecata din urmă, cei drepti de-a dreapta, ce-i păcătoși de-a stânga, — încheiând aceste învățături cu cuvintele potrivite: »fericiți cei ce ascultă cuvântul lui Dumnezeu și-l păzesc. Amin«.

Dupăcum aflăm de pe coperta acestei folositoare broșuri, care are și înalta aprobare bisericească (Ordinariatul de Lugoj) sunt în lucrare și vor ieși cât mai curând și alte două cărți de cuprins similar: 1. Minunile Domnului Hristos și 2. Patimile Domnului Hristos. Intr'o vreme, când din cauze de sigur neatârnațoare de cei ce urgitează mereu retipărirea Bibliei noastre de Blaj, — ea totuș întârzie atât de mult, răsar iată ca dintr'un izvor, ce spre bucuria noastră nu putea să rămână îngropat, aceste cărțițele, cari vor purta »binevestind« cuvântul scris al Aceluia, care a zis: »Eu sunt calea, adevărul și vieța«.

Pe coperta broșurei, ce a provocat aceste șire, se înseamnă că este a 4-a miie, cea mai grăitoare dovadă că »Cuvântul Domnului«, prinde și că este bună cărarea aleasă pentru răspândirea lui. Nu ne îndoim, că și celelalte broșuri cari vor mai ieși din acest »izvor«, vor fi permise la fel și de aceea ne permitem observarea, că textele mai grele trebuiau pe alocurea puțin adnotate, ca să fie eschisă tâlcuirea lor greșită. Avem în acest punct, fiind vorba de sf. Scriptură, dispoziții pozitive, de cari neapărat va trebui să se țină seamă în viitor, la cărți aprobate bisericește. (ar.)

*

Cel mai recent expozeu al cancelarului Germaniei Bethmann-Hollweg, fără de a fixa față de cuceririle germane din Apus (Belgia și partea nordică a Franței) principiul de a se modifica statul-quo dinaintea războiului, a spus foarte răspicat că spre Răsărit în locul vechilor vecini și granițe, trebuie neapărat altele, cari să asigure desvoltarea nestânjenită a puterilor centrale. Pe urma acestui expozeu se lămurește în timpul din urmă, tot mai bine, rolul ce revine în viitor sub acest respect: reînvierii regatului polon și mai ales reînființării Ucrainei.

Planurile germane și peste tot ale puterilor centrale referitoare la Polonia sunt destul de cunoscute și după stările de azi ale războiului, se poate zice că nici nu vor întimpină ceva greutate deosebite. In ce privește însă chestiunea Ucrainei, lucrurile sunt puțin mai încurcate și pare-se și mai greu de rea-

lizat, câtă vreme până acum abia o mică parte a acestei țări viitoare este eliberată de sub stăpânirea rusească. De aceea s'a început și în Germania și la noi o mișcare însemnată, care urmărește prin acțiuni unitare delăturarea piedecilor ce stau ori mai curând ar putea să stea de aici încolo în calea acestor aspirații, fără îndoială de colosală importanță.

Spre acest scop s'a înjghebat în Germania, cu centrul în capitala Bavariei, o asociație anume, numită »Freie Ukraina«, care își are propriul său organ de propagandă, intitulat »Ukrainische Zeitschrift«. După modelul acestuia și adoptând în întregime programul schițat în revista nemțească, apare, dela începutul acestui an, și la noi în Budapesta, un organ al acestei mișcări numit »Ukránia«, din care până acum au ieșit 8 numeri. Având pe coperta primului număr fixate hotarele regatului plănuit, care dela Carpații nord-ostici, începând dela regiunea Przemysl și spre nord până din sus de Brest-Litovsk s'ar întinde spre răsărit până în regiunea Donului și a Caucazului, iar spre sud ar ieși în linia Nistrului până la Odessa și marea Neagră, noua revistă urmărește cu multă îndemânare ținta ce și-a fixat. Recunoaște și admite că populația din nord-ostul țării noastre etnicește încă ar trebui încorporată la noua împărăție, dar spune, că din punct de vedere geografic și al întregității statului nostru despre așa ceva nici vorbă nu poate să fie. În ce privește părțile austriace, cu centrul Lemberg, ele pot și chiar trebuie să treacă între nouele hotare, fiindcă pentru Austria va fi o ușurare scăparea de acest însemnat procent de Slavi, iar de altă parte pentru noua Ucraină elementul civilizatoric și de noua, respective reînviată orientare religioasă, care poate să vină dela biserica unită cu Roma a contelui Septickýj, este neapărat de lipsă. Aici în noua țară în schimb Austria va avea o piață de capitală importanță pentru mărfurile industriei sale, câștigând, prin acest nou teren de interesare al industriei austriace, și Ungaria mai multă libertate pentru a se desvoltă economiceste în Balcan, care până bine de curând a stat aproape exclusiv sub influință austriacă.

Cam aceste sunt cadrele mari, în care se desfășură propaganda revistei ungurești din Budapesta, care are mulți colaboratori cu greutate. Pentru vecinătatea nemijlocită ce acest nou regat va fi să aibă cu teritoriile locuite de Români, creându-se în parte și pentru ca să fie ca un zid despărțitor între Rusia și România, chestiunile ce le atinge sunt fără îndoială și pentru noi deosebit de importante. De aceea am crezut, că trebuie să insistăm ceva mai pe larg asupra acestor broșuri de propagandă ucrainistă, cari ne vor mai preocupă poate și în viitor.

Revista iese de două ori pe lună și se poate abonă (Budapesta I. Lógodi utca 5) cu 16 cor. pe an. (ar.)

Cărți întrate la redacție.

Căzania Domnului Hristos scoasă pentru folosul creștinilor din sf. Scriptură. („Bunavestire“ izvor de cărți pentru popor). Cluj str. Iokai 6. 1916.

Dr. Varga Géza, Skizmatikus vitapontok. Ungvár 1916. Prețul 5 cor.

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

Numărul proxím (13) al revistei noastre apare în 10 Septembrie al anului curent.

P. T. Restanțieri. Acelora, cari nu ne-au onorat trasele postale trimise în Martie și Aprilie a. c. și nu și-au achitat datoria nici prin chèque, nici cu asemnățune, le vom trimite noue trase postale, computând atât cheltuielile din trecut, cât și cele ce le vom avea.

»*Biserica și școala*« Arad. Notița DVoastră referitoare la broșura despre Șaguna a dlui Moldován Gergely, în care prezințați pe autor ca pe un exponent al Blajului, care ar fi răspunzător pentru scrisul profesorului dela Cluj, a fost cât se poate de rău plasată. Și dacă ea totuși a fost reproducă în întregime și fără nici un comentariu de gazeta noastră dela Brașov, dovedește numai că dd. de acolo sunt foarte bucuroși că pot să țină isonul când e vorba de a aruncă cu noroiu asupra noastră. De aceea ne bucurăm că »Telegraful Român«, prin comentariul ce a făcut notiței DV. în punctul ce ne privește pe noi, V'a dat indirect o mică lecție despre cinstea ziariștică. Ce privește apoi însuș meritul chestiunii, credem că părerile Blajului privitor la Șaguna sunt destul de bine cunoscute, și că nu e nici o nevoie, ca — cu toată provocarea fățișă a DV. —, să venim cu ea acum în publicitate. În vremuri mai bune se va putea face aceasta cu multă ușurință și fără nici o primejdie, ținându-se seamă numai de adevărul curat și întreg, așa cum reiese din documente. Un lucru însă am dori să se știe de pe acum. Anume, că părțile întunecoase din activitatea lui Șaguna, ridicate la suprafață de unul sau altul, nu se pot desființa pur și simplu prin aceea că cercăm să le acoperim cu vălul foarte străveziu al confesionalismului. Nu. Acele trebuiesc privite serios și calm în față și — dacă se poate — trebuiesc combătute. De aceea așteptăm cu interes lucrarea anunțată în »T. R.« a păr. Dr. I. Lupaș.

Rectificare. La urmarea a treia (din nr. trecut al revistei noastre) a articolului păr. Ștefan Tășiedanu din greșală nu s'a amintit, că este *articol final*, în sensul că prin el se încheie un capitol »din viața și activitatea primului episcop român Meleție Kováts«. O facem acum.

C. Hațeg și P. Rădul de câmpie. Sf. Voastră ați achitat plata abonamentului și pe sem. I anul 1917. Suntem veseli, că Vă suntem datori, când sunt atâția, cari ei ne datoresc pentru trecut.

B. Dolova. Cu excepția a unui ori doi numeri Vă putem servi și cu colecțiile an. I—III.

C. Feldpost 106. Până la finea anului crt. ne mai datorăți cu cor. 40.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.